

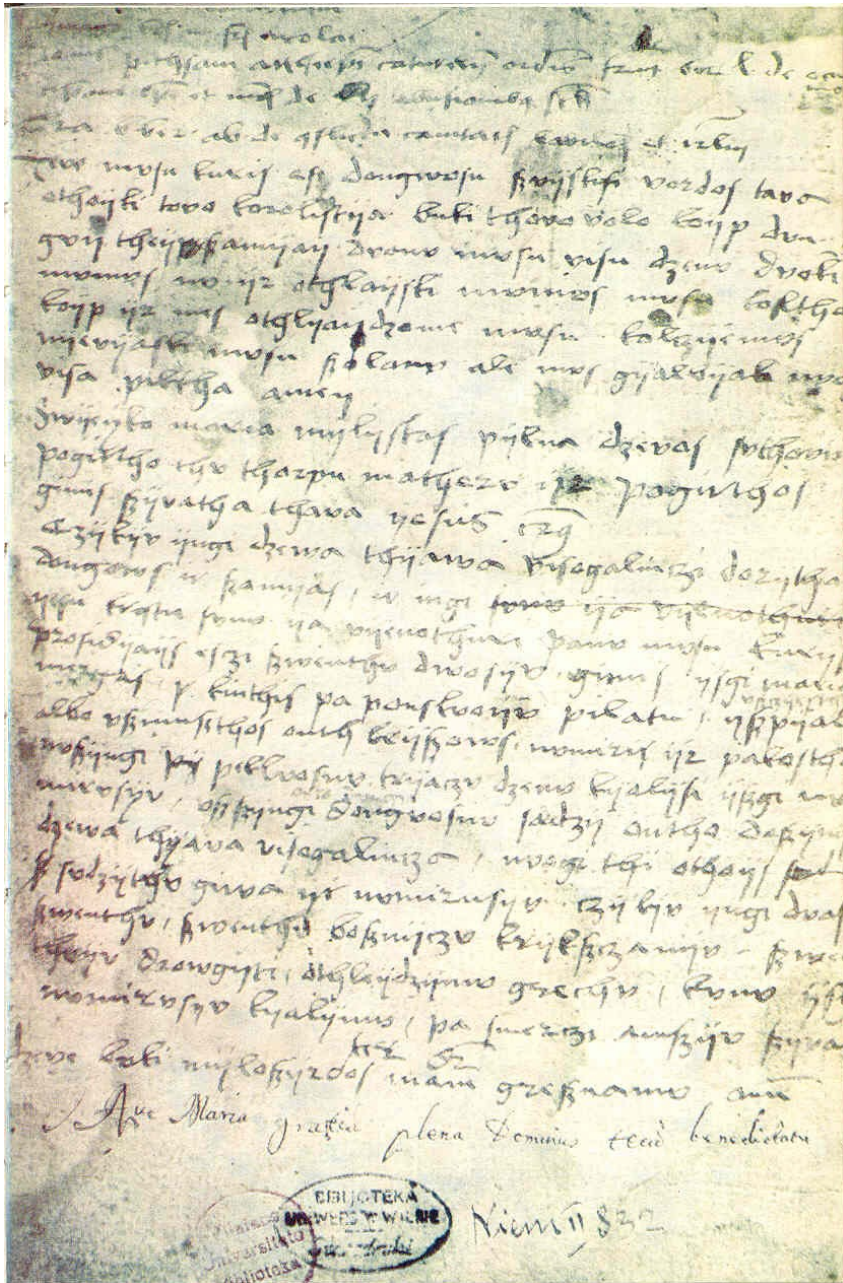
Počátky litevského písemnictví

Malá (Pruská) a Velká Litva

	Mluvená litevština		Rukopisná litevština		Tištěná litevština		
	Malá Litva	Velká L.	Malá Litva	Velká L.	Malá Litva	Velká L.	
<u>cca 7.</u> století							
cca 1525							
1547							
1595 / 99							

Počátky písemné litevštiny

První souvislý litevský text:

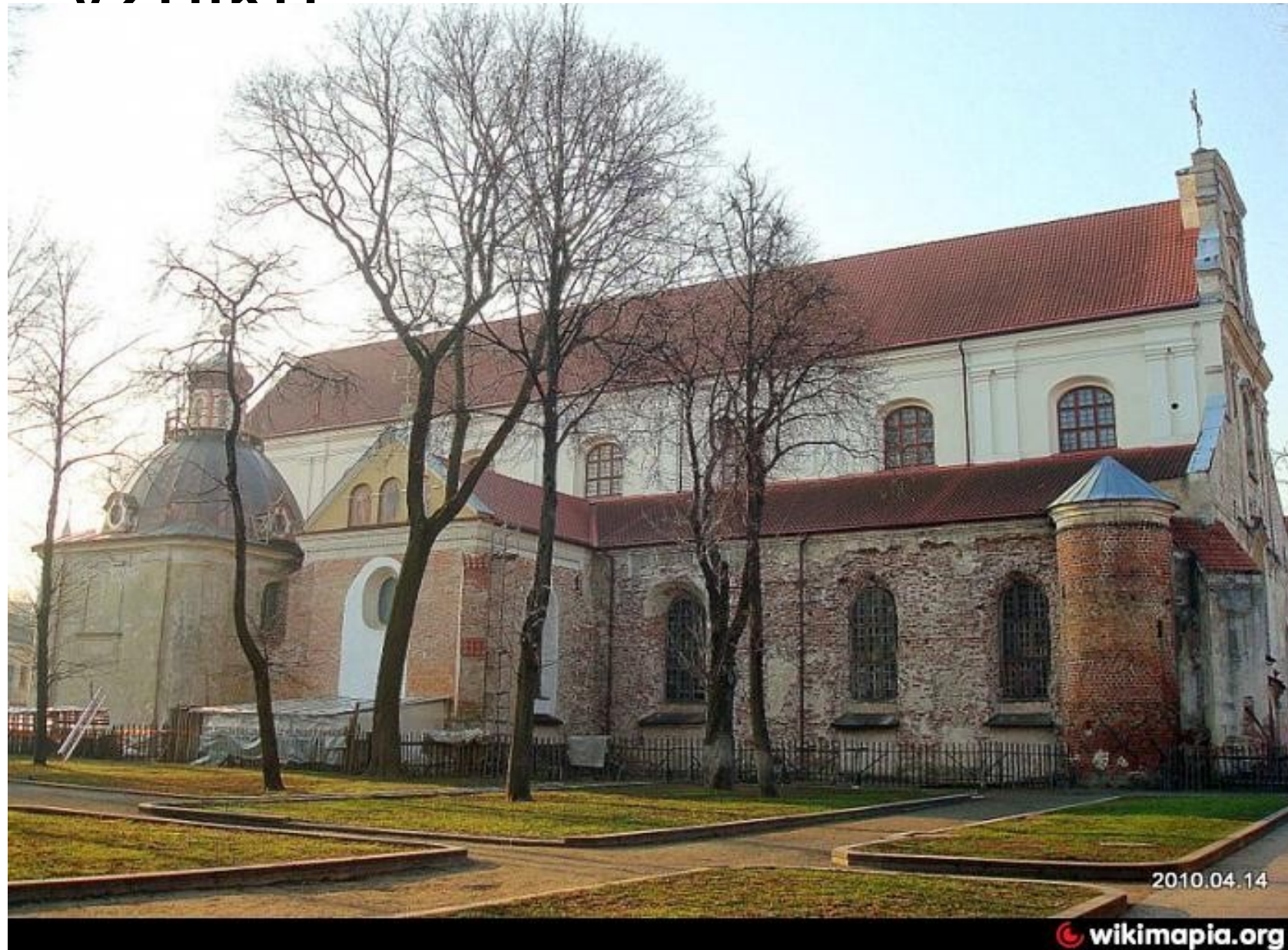
Rukopisný Otčenáš (litevsky *Tėve mūsų*),
datuje se do cca. 1504-1525

Text je vepsán do knihy *Tractatus
sacerdotalis*, 1503, Strassburg

Nachází se ve Vilniusu, v knihovně Vilniuské
univerzity.

[http://lietuvos.istorija.net/lituanistica/teve
musu1503.htm](http://lietuvos.istorija.net/lituanistica/teve_musu1503.htm)

První litevský rukopisný text: souvislosti vzniku

Františkánský klášter ve Vilniusu

Založen litevským velkoknížetem Gediminasem v 14. století.

Jedno z nejdůležitějších center vzdělanosti Litevského státu v 14.-18. století.

První litevský text: souvislosti vzniku

Sabbato tertie dñice. xl

omnia. Dicit ei iesus. Ego sum qui loquor tibi. Et continuo venerunt discipuli eius et mirabantur: quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dicit. quod queris aut quid loqueris eum ea. Reliquit ergo byrdia sua mulier: et abiit in civitatem: et dixit illi de vobis. Venite et videte domum non qui dixit tibi omnia quecumque fecit. Numquid ipse est christus? Et iterum ergo de civitate et veniebant ad eum. Interea rogabant discipuli eius dicentes. Rabbi madduca. Ille autem dixit eis. Ego cibum habeo madducare que vos nescitis. Dicebat ergo discipuli eius ad invicem. Numquid aliquis attulit ei madducare. Dicit eis iesus. Deus cibus est ut faciat voluntatem eius qui misit me ut perficiam opus eius. Nonne vos dicitis quod adhuc quat tuos: menses sunt et messis venit. Ecce dico vobis levate oculos vestros et videte regiones: quia albesunt iam ad messem. Et qui metit macedem accipit et congregat fructum in vitam eternam. ut qui seminat simul gaudeat et qui metit. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat et alius est qui metit. Ego misi vos meteret: quod vos non laborastis. Alij autem laboraverunt. et vos in labores eorum introistis. Et civitate autem illa multi crediderunt in eum samaritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibentis: quia dixit tibi omnia quecumque fecit. Cum venissent ergo ad illum samaritanorum rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem eius et mulieri dicebat. Quia non tam propter tuam loquelam credimus. Propter enim audivimus? et scimus: quia dicit vere saluator mundi. **Offertio.** Intende voci orationis mee rex meus et deus meus quos nesciam ad te orabo dñe. **Secretilis** boibus. Venite et videte domum non qui dixit tibi omnia quecumque fecit. Numquid ipse est christus? Et iterum ergo de civitate et veniebant ad eum. Interea rogabant discipuli eius dicentes. Rabbi madduca. Ille autem dixit eis. Ego cibum habeo madducare que vos nescitis. Dicebat ergo discipuli eius ad invicem. Numquid aliquis attulit ei madducare. Dicit eis iesus. Deus cibus est ut faciat voluntatem eius qui misit me ut perficiam opus eius. Nonne vos dicitis quod adhuc quat tuos: menses sunt et messis venit. Ecce dico vobis levate oculos vestros et videte regiones: quia albesunt iam ad messem. Et qui metit macedem accipit et congregat fructum in vitam eternam. ut qui seminat simul gaudeat et qui metit. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat et alius est qui metit. Ego misi vos meteret: quod vos non laborastis. Alij autem laboraverunt. et vos in labores eorum introistis. Et civitate autem illa multi crediderunt in eum samaritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibentis: quia dixit tibi omnia quecumque fecit. Cum venissent ergo ad illum samaritanorum rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eum propter

Sabbato tertie dñice. xl. xxxliij

Erat autem iacobum dñes valde. et erat ei pomerium vicinum domui sue. Et ad ipsum confluabant iudicio quod esset honorabilior omnium. Et constituti sunt duo senes iudices in anno illo de quibus locutus est dñs: quia egressa est iniquitas de babilone a senio: ibus iudicibus qui videbant regere populum. Ipsi frequentabant domum iacobum et veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. Cum autem populus revertisset post meridiem: ingrediebatur susanna et deambulabat in pomerio viri sui. Et videbant eam senes quoniam die ingredientem et deambulantem: et exarserunt in concupiscentia eius. Et auerterunt sensum suum et declinaverunt oculos suos ut non viderent celum neque recordarentur iudiciorum iustorum. Factum est autem cum observarent diem aptum quando eam possent invenire solas ingressa est aliquando sicut veri et nudius tertius eum duabus solis puellis: voluitque lavari in pomerio. Estus quippe erat. Et non erat ibi quisquam propter duos senes absconditos contemplantes eam. Dixit ergo puellis. Offerte mihi oleum et signata est ostia pomerij claudite ut lauet. Cum autem egressa essent puelle: surrexerunt duo senes et accurrerunt ad eam: et dixerunt. Ecce ostia pomerij clausa sunt: et nemo nos videt: in concupiscentia tua sumus. Quamobrem assente nobis et commiscere nobiscum. Quod si nolueris dicemus testimonium contra te quod fuerit tecum iuvenis: et ob hanc causam emiseris puellas a te. Ingemuit susanna et ait. Singulæ sunt mihi vides: si enim hoc egero mors mihi est: si autem non egero non effugiam vias. Sed melius est mihi absque opere incidere in manum hominum quam peccare in conspectu dñi. Et exclamavit voce magna susanna. Exclamaverunt autem et senes aduersus eam. Et cucurrit unus et aperuit ostia pomerij. Cum autem audissent clamorem in pomerio factum multi domus irruerunt per posticum ut viderent quidnam hoc esset. Postquam autem senes locuti sunt: erubescerunt serui vehementer: quia non quod dicitur fuerat sermo diuinitatis de susanna. Et facta est dies crastina. Cumque venisset populus ad virum et iacobum venerunt et duo presbyteri plenam iniqua cogitatione aduersus susannam ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo. Mittite ad susannam filias belchie viros iacobum. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus et filiis et universis cognatis suis. Fiebant igitur super eam omnes qui noverant eam. Consurserunt autem duo presbyteri in medio populi: posuerunt manus suas super caput eius. Que stans suspexit ad celum. Erat enim cor eius fissum ducta habens in domino. Et dixerunt presbyteri. Cum deambularem in pomerio soli ingressa est hec cum duabus puellis et clausit ostia pomerij: et dimisit a se puellas. Venit ad eam adolescens qui erat absconditus et concubuit cum ea. Porro nos cum essemus in angulo pomerij videntes iniquitates cucurrimus ad eam: et vidimus eos pariter commisceri. Et illum quidem nequissimum comprehendere qui a fortiori nobis erat: et aperto ostio

Další litevské zápisy v knihách z františkánského kláštera, např. v misálu z r. 1501 (jednotlivá slova, fráze)

Vznik vilniuských litevských textů NESOUVISÍ s (proti)reformací

První litevská KNIHA

Luteránský *Catechismus*,
1547, Královec

Editor: **Martynas Mažvydas**

Kniha vznikla na zakázku
Albrechta Braniborského

PŘÍMÁ souvislost s reformací.

Konkurence Malé a Velké
Litvy

Počátek SOUVISLÉ litevské
literární tradice.

První litevská KNIHA

KNIGIELES

Pašias byla Letuvinštump jr

Szemalstump.

Bratei seferis imkiet manė ir skalėkiet/
Ir tatal staitidami permankiet.
Makla schito tewai iusu erakšdawa turci.
Ne to negaleia ne wenu budu gauti.
Regtey to narėla sawa atimis/
Taispyr ischgirėli sawa ausimis.
Jan nu ka tewai nakada neregėlia/
Nu schieal wıss iusump acėia.
Veizdekiet ir dabakierese šmanes wıssas
Schieal eit iusump šadis bogaus karalistas
Malanėl ir su dziaulėstis es šadi prigimkiet
A iusu bukıusu scheimina makikiet.
Sunus dukteris iusu tur tatali makiey
Vısa schyrdy tur to dewa šady milety.
Jei bratei seferis tus šadzius nepapeltis
Dewa tewo ir sunu saw milu padarısit.
Ir pašlawinėl pa atimis dewo busit.
Vısošu daitkosu palaimi turesit.
Schieu maklu dewa tıtrai pašysye
Ir bogaus karalistas p prisıartysye.
Kuska

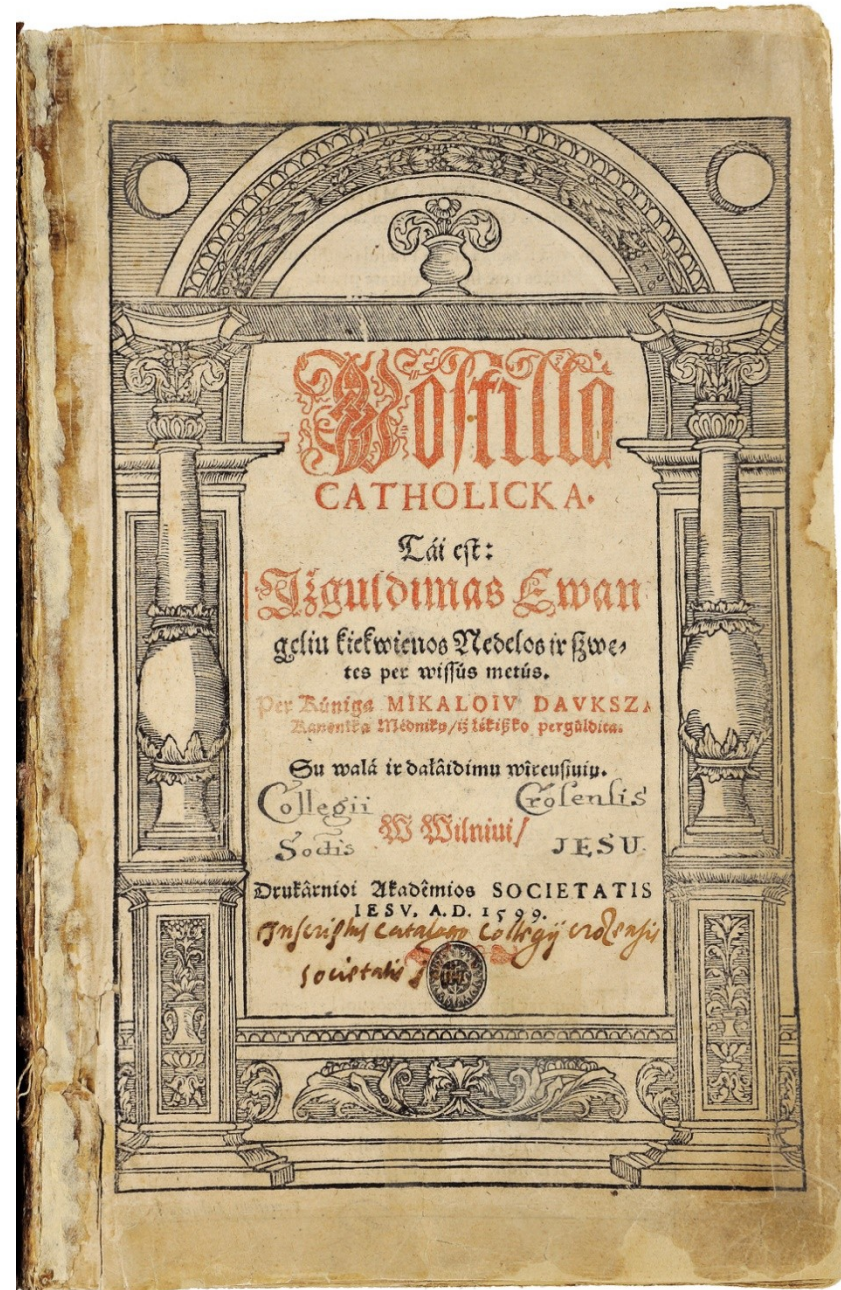
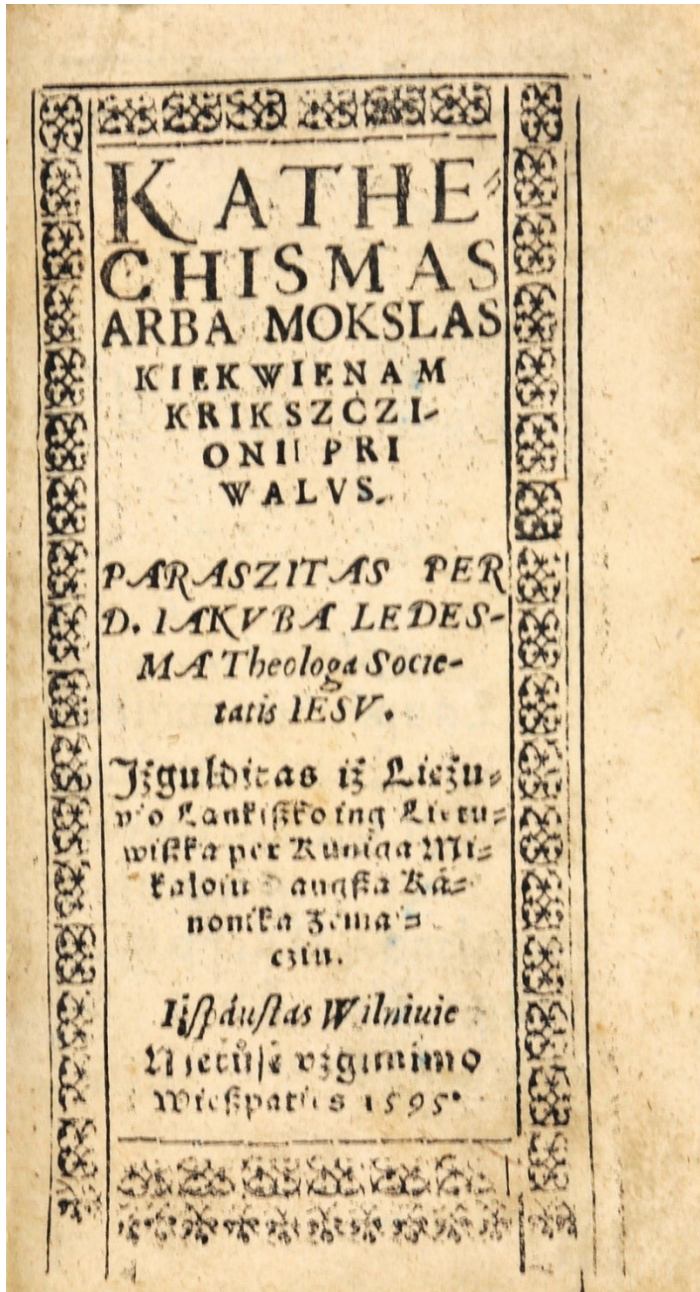
Luteránský *Catechismus*,
1547, Královec

Editor: Martynas
Mažvydas

Litevská předmluva:
první báseň v litevštině
„Knižky sami promlouvají
na Litevce a Žemaity“

Akrostich (první písmena
každého řádku)

První dvě litevské knihy na VELKÉ Litvě

Katolický *Katechismus*, 1595,
Vilnius

Katolická *Postilla*, 1599,
Vilnius

Editor: Mikalojus DAUKŠA

PŘÍMÁ souvislost s
protireformací.

Konkurence Malé a Velké
Litvy

Počátek SOUVISLÉ litevské
literární tradice.

Kulturní a náboženské kontexty litevštiny

- **Reformace a luteranizmus**
 - Martin Luther a jeho 95 tezí (1517)
 - Albrecht Braniborský a sekularizace Pruska 1525
- Náboženská konkurence **reformovaných** církví a **katolicismu**.
Vznik a působení **jezuitského** řádu.
- „Konkurence“ **Malé a Velké** Litvy jako odraz výše zmíněných procesů.

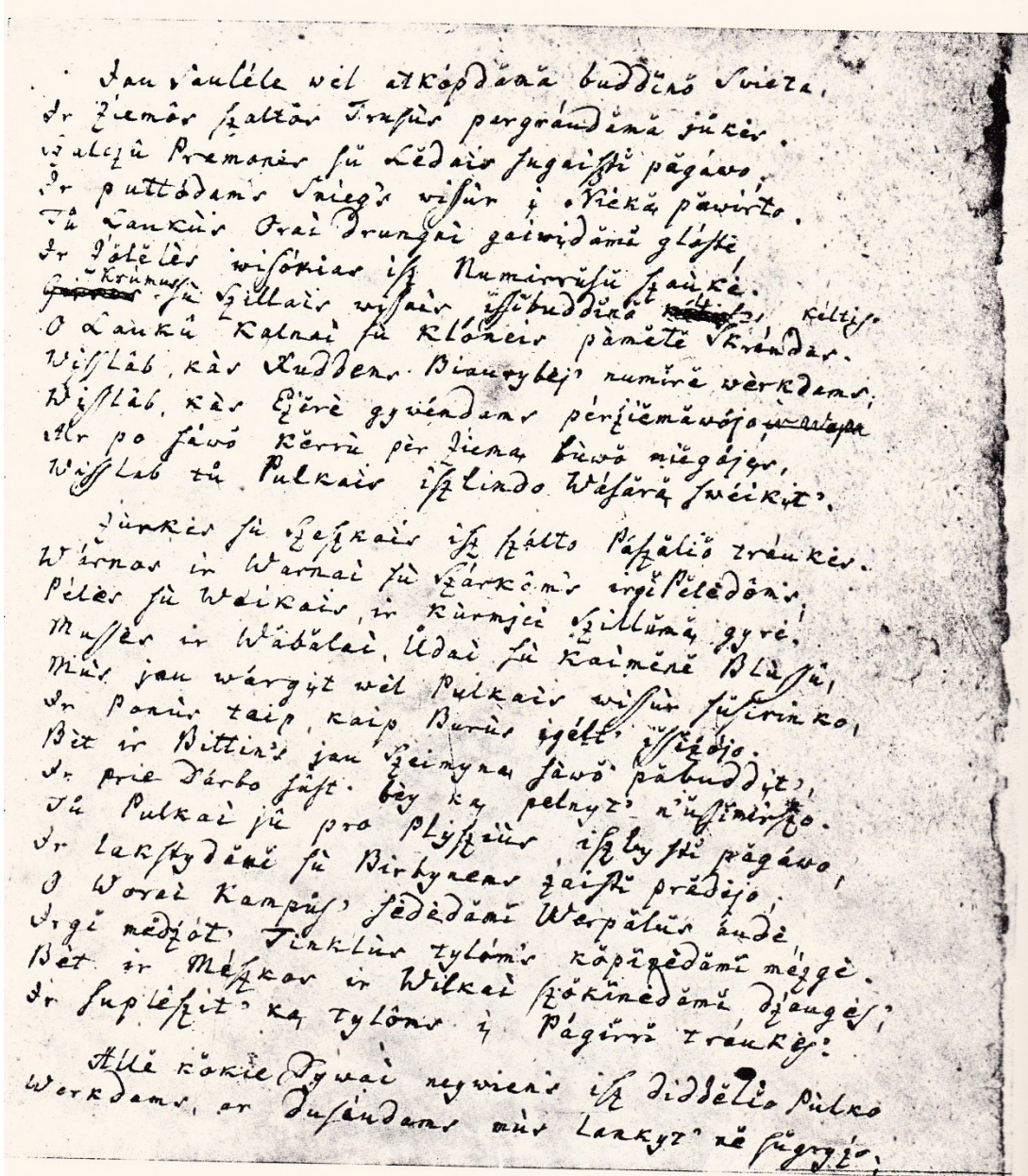
Litevština jako předmět odborného zájmu

- První litevský slovník a gramatika:
 - Velká Litva: Konstantinas Sirvydas, *Dictionarium trium linguarum*, 1620, Vilnius.
 - Malá Litva: Daniel Klein, *Grammatica Litvanica*, 1653, Královec.

Litevština jako předmět odborného zájmu

- Malá Litva:
 - Philip Ruhig, *Betrachtung der Litauischen Sprache (Pojednání o litevském jazyce)* – 1747, Královec. První tři litevské lidové písně.
 - Michael Mörlin a tzv. debata ohledně spisovné litevštiny (od r. 1705)
 - Johannes Schultz a první SVĚTSKÁ KNIHA v litevštině: 1706 (překlad Ezopových bajek)

Kristijonas Donelaitis a jeho *Metai* (Roční doby)

Jau Saulėle vel atkoptānā buddis šviesa,
Ir žiemės šaltis Trupis pergoandina šūkis.
Valežū Premonis su Lėdais fugaiši pagavas,
Ir puttdamio šnieg's visur i. Niekā pavirto.
Tū Laukūs Oras Drungis gairidamē glōstē,
Ir Jātēlės visokias i. Numirvėšū šaukē.
O Laukū Kalnais su Klōnais pamētē šarūdar.
Wislab, kās Luddens. Bianoybē? numirė wėrkdam.
Wislab, kās Gėrė gyvėdamas pėržiēmāvōjau walytė.
Alr po fawō Kėrri pėr diemā šiwō mēgajev.
Wislab tū Pulkais i. Lindo Wėfərə šwėikit.
Junkis su Žėpkais i. šaltis Papalio traukis.
Wironas ir Warnai su Žarkomis irgi Pėlėdams.
Pėlės su Wėdikais, ir Kūrnėjū žillūmā gyvė.
Muslės ir Wabūlai, Udai su kaiminē Wlāšū.
Mūs jau wargyt wėl Pulkais visur šūtrinkoi.
Ir Panis taip, kaip Buris i. gėlt. i. šwėdys.
Bit ir Wittin's jau žėimynas fawō pabuddyt.
Ir prie Darbo fūst. bėg ka pelnyz nūšimintō.
Tū Pulkai su pro plyšius i. šlytē pagawo.
Ir Larkydamē su Nirhyneus žaištē prādys.
O Worai Kampis, Jėdėdamē Werpālūs audė.
Ir gi mēdžat, Tiaklūs tylom's kōpėdėdamē mēggė.
Bet ir Mėškav ir Wilkai šokimėdamē d'augėj.
Ir suplėst' ka tylom's i. Pāgėrri traukėj.
Alle kōkie D'wai nevwienis i. šiddėlio Pulko
Werkdam, or Dufandams oūs Larkyz nē fūgryz.

- Nejdůležitější sekulární text staré litevštiny
- Napsáno cca 1750
- První vydání 1818, Královec
- Veršovaný didaktický epos
- Cca 3000 hexametrických veršů
- Výjimečně kvalitní a autentická litevština
- PRVNÍ litevský text široce známý mimo Litvu